

Lancering logo Thomas More

ICOMs

Een holistisch kader voor competenties die door internationale onderwijsactiviteiten in het hoger onderwijs aangescherpt worden.

Het ICOM-kader werd ontwikkeld om een plaats te geven aan de verschillende leerresultaten en competenties waarin een opleiding in haar curriculum moet voorzien om de internationalisering op een geïntegreerde manier aan bod te laten komen. Dat wil zeggen, waarbij de competenties van zowel de thuisblijvers als van de studenten die deelnemen aan internationale mobiliteit het doel zijn. In dit kader wordt er gepleit voor een holistische en geïntegreerde aanpak.

ICOM wil ook af van het vooroordeel dat hardnekkig bestaat dat een internationale ervaring leidt tot interculturaliteit en dat internationale competentie evengoed kan vervangen worden door de term interculturele competentie. Dat is een onjuiste stelling. Ten eerste is er veel meer aan competenties dan enkel interculturaliteit, en ten tweede toont recent onderzoek aan dat het erg moeilijk is om significante verschillen in interculturaliteit te bekomen omdat de ontwikkeling van interculturaliteit een moeizaam en levenslang proces is. Zie hiervoor "*Student Learning Abroad: What Our Students Are Learning, What They're Not, and What We Can Do About It.*"^{vi}

ICOM-kader geeft mede vorm en inhoud aan de leerresultaten en de competentiematrix van een opleiding. Het is een evenwichtig kader voor de internationale competenties en het bestaat uit vijf aparte onderdelen, die weliswaar aan elkaar verbonden zijn, elkaar

wederzijds beïnvloeden en die zelfs een evolutie in de tijd aantonen. De vijf domeinen die door het ICO-kader worden afgebakend richten zich op het verwerven van generieke competenties (vier van de vijf), en eentje dat zich richt op domeinspecifieke of vakspecifieke competenties. Omdat veel literatuur in het Engels te vinden is geven we ook enkele van de Engelse termen naast de Nederlandse versie. De domeinen zijn:

1. Persoonlijke groei (personal growth)
2. Interculturele competentie
3. Taalbeheersing van een vreemde taal en taalhantering in een anderstalige context
4. Internationale betrokkenheid (global engagement – global citizenship)
5. Internationale vakkennis (international disciplinary learning)

Het gaat hier trouwens niet enkel om competenties die zogenaamd 'exclusief' zijn voor internationalisering. Sommige van deze competenties worden ook op niet-geïnternationaliseerde manieren aangescherpt, dat wil zeggen dat de student die ook kan verwerven in curriculumactiviteiten die niet noodzakelijk gelinkt zijn aan een aanwezige internationale component. Anderzijds moet worden opgemerkt dat door de aanwezigheid van en het bewust inzetten van Internationalisation at Home de thuisblijvers heel veel kan bijbrengen.

Vandaar dat we nadrukkelijk wijzen op de uitgangsvraag van dit project:

"Welke competenties worden voornamelijk aangescherpt door internationaliseringsinitiatieven in hoger onderwijsopleidingen?"

Als we spreken van ICOMs, ligt deze vraag aan de basis van het werk in dit project omtrent internationale competenties die verworven worden.

Een andere caveat bij dit model is dat het zich richt op het actief integreren van experiential learning dat zich afspeelt tijdens het hele opleidingstraject en doorheen de hele beleving (student experience). De ontwikkelingen van de student spelen zich dus af in een context die ervaringsgericht leren omvat, waarbij op informele en niet-formele manier wordt geleerd, naast de gewone leervormen, en waarbij het verborgen curriculum en het 'interstitial' curriculum een rol spelen. Het is dan ook belangrijk voor een opleiding om hiervoor te plannen om gewenste resultaten te kunnen bereiken en ze op te nemen in de evaluatieprocessen.

Enkele opmerkingen voor de integratie van ICOMs in de opleidingen

Een eerste opmerking is dat er allicht moet gekeken worden naar de manier hoe deze elementen worden aangebracht, vertaald in operationele doelstellingen in de vorm of haalbare competenties en hoe hiervoor een ontwikkelingsstrategie kan worden ontwikkeld. Op die manier kunnen opleidingen deze competenties vertalen waarbij ze rekening houden met de context van hun discipline en in hun algemeen competentieprofiel. Elke opleiding kan eigen keuzes maken en accenten leggen. De bedoeling is wel dat ICOMs op een geïntegreerde manier kunnen worden ingeschreven in de competentiematrix van de opleiding.

Hier hoort ook een andere opmerking thuis. In dit project wordt naar opleidingen in het algemeen gekeken. Het is evenwel zo dat er een aantal specifieke opleidingen zijn die internationalisering, interculturalisering, taal- en cultuurkennis als kern van hun opleiding hebben. Denk hierbij aan de talenopleidingen met 'Landeskunde', of de opleidingen zoals 'Intercultureel bemiddelaar', en programma's zoals 'European Studies'. Voor dit soort opleidingen gelden eigenlijk een aantal andere waarden omdat in deze opleidingen de ICOM-basis behoort tot de kernwaarden van de opleiding zelf. Dit soort opleidingen hebben een specifieke context die anders is dan die van de andere opleidingen. Daar moet rekening mee gehouden worden.

De ICOM-competenties hebben verder ook te maken met de identiteit van een persoon. Dit overstijgt voor een groot stuk de louter technische inzetbaarheid van een aantal aangeleerde competenties die in een bepaalde context worden ingezet. Ook dat is een bedenking die moet worden meegenomen. Vandaar dat bijvoorbeeld de persoonlijke/interpersoonlijke groei van een student mede gebaseerd wordt op zijn persoonlijkheidsontwikkeling zoals die in de zogenaamde "big five" persoonlijkheidskenmerken wordt gedefinieerd.

Het kader moet ook gezien worden als een symbolische voorstelling. In feite is het een holistisch gegeven van elementen die allemaal aan elkaar gekoppeld zijn, die zich vaak tegelijkertijd ontwikkelen, en, belangrijk, die elkaar wederzijds beïnvloeden. Het is duidelijk dat bijvoorbeeld interpersoonlijke groei ook geholpen wordt door het groeien in interculturele competenties, die op hun beurt geholpen worden door een betere taalhantering, enz.

Deze competenties sluiten aan bij zowel de generieke competenties als de domeinspecifieke competenties van een opleiding. In de ontwikkelingsmodellen van competentiemodellen wordt door opleidingen –terecht- het zwaartepunt gelegd in de beschrijving van de domeinspecifieke en vakspecifieke competenties. Hierdoor worden echter de generieke competenties wat stiefmoederlijk behandeld. Dat is ten onrechte, getuige de bevindingen van internationaal onderzoek door bijvoorbeeld het TUNING-project, waarin duidelijk wordt aangetoond dat toekomstige werkgevers en alumni steevast de generieke competenties in allerlei vormen de hoogste plaats geven om te kunnen functioneren in een werkomgeving of in de maatschappij.

Het holistisch ICOM-kader

I PERSOONLIJKE GROEI			II INTERCULTURALITEIT		
Individueel			Individuele Ontwikkeling		
1. Ken jezelf	Zelfbewustzijn	ONAFHANKE- LIJKHEID	PERSOONLIJK	9. Aanpassen aan de nieuwe cultuur	Begrijpen
2. Waar wil ik naartoe?	Strategisch denken			10. Inpassen aan de nieuwe cultuur	Actief incorporeren van het nieuwe waardensysteem in het eigen waardensysteem
3. Belangrijkste eerst	Hoe ik het doe en wanneer				
III TAALHANTERING (Vreemde talenkennis)					
Met de anderen			Interactie		
4. Ga voor Win-Win	Sociaal Bewustzijn Geel + Blauw = Groen	SAMEN ONDER- NEMEN (interde- pendentie)	INTER- PERSOONLIJK	11. Interpretieren en vertolken van de nieuwe cultuur	Structuur van de nieuwe cultuur kunnen expliciteren
5. Begrijp voor je wordt begrepen	You-Attitude			12. Interactief handelen met leden van de nieuwe cultuur	Handelen met en in de nieuwe cultuur
6. Synergie	De kracht van het netwerk				
IV INTERNATIONALE VAKKENIS (INT. DISCIPLINARY LEARNING)					
7. Slijp het mes	Blijf herbronnen	BEWEGEN			
8. Leg de lat hoog	Durf te excelleren	THE SKY IS THE LIMIT			
V IMPACT : INTERNATIONALE BETROKKENHEID (GLOBAL ENGAGEMENT)					

Dit kader is een symbolische voorstelling en alle elementen komen allicht zowat tegelijkertijd aan bod. Terwijl iemand aan zijn zelfbeschikking werkt heeft hij ook contacten met culturen en met anderen uiteraard. Het is wel zo dat in de hele leerlijn gezien kan worden dat bijvoorbeeld de taalhantering in de loop van de ervaring pas begint zijn vruchten af te wepen. Ook de competentie internationale vakkenis zal pas in een latere fase echt beginnen mee te tellen, pas nadat de student al wat ervaring heeft opgedaan. We plaatsen de competentie Global Engagement – Internationale Betrokkenheid achteraan. Er zijn uiteraard al studenten die vertrekken met een groot gevoel voor engagement, maar we mikken hier ook op de impact op lange termijn, en die

wordt aangestuurd door de hele beleving van de student en zal vaak pas echt gaan doorwegen na terugkeer omdat de omgekeerde cultuurschok, reflectie en consolidatie van de ervaring daar een belangrijke rol in spelen.

Persoonlijke groei versus (inter)culturele groei

In het kader wordt een verschil aangegeven tussen een dieptestrategie en een oppervlaktestrategie. Het verschil is niet louter kunstmatig. De persoon, met zijn of haar eigen identiteit en de ontwikkeling van die identiteit in relatie met zichzelf, de andere en in verschillende contexten zal vooral het eigen groeipotentieel in de diepte uitwerken, omdat dit zijn hele wezen raakt. Dit model werd geïnspireerd door de taaltheorie en het transformationele generatieve model van Noam Chomskyⁱⁱ. Daarin werd uitgegaan van dieptestructuren van een taal, waardoor alle taalelementen zich al dan niet contextueel kunnen omvormen tot alle taaluitingen in een oppervlaktestructuur, gebruik makend van transformatie en generatie. Verder willen we deze parallel niet trekken, we gebruiken dit gegeven eerder als een inspirerende metafoor, waarbij we zeggen dat in je persoonlijkheidsontwikkeling, je identiteit, je functioneren, je engagement, vanuit een soort dieptestructuur – die weliswaar evolueert- in verschillende contexten aan de oppervlakte komt. Het begrip cultuur betekent trouwens niet enkel de cultuur van verre landen, van etnische verschillen en diversiteit, of van sociale antropologie. We gaan allemaal continu om met alle verschillende culturen die eigen zijn aan de persoonlijke contexten waarin we leven, leren en werken. De cultuur in één ziekenhuis kan enorm verschillen van de cultuur in het ziekenhuis aan de andere kant van de stad, zelfs al zijn de doelstellingen hetzelfde, zijn de procedures vaak gestandaardiseerd en hebben de mensen hun opleiding op dezelfde manier gekregen. In hetzelfde gezin zien we een samensmelting van verschillende cultuurpatronen; kinderen, pubers, ouders en grootouders brengen elk hun context mee, en dat wordt samengevoegd tot een specifieke cultuur. Het is dus echt eenheid in verscheidenheid.

Het is dus belangrijk dat jongeren leren om te gaan met deze verschillende contexten, waar verschillende cultuuruitingen of registers daarvan aan de oppervlakte komen. Dat wordt al helemaal duidelijk als je ver van huis deelneemt aan de lokale maatschappij en het leven dat de gemeenschap. We zien ons zelf steeds weer geconfronteerd met een aantal dilemma's, die Anthony Giddens "Dilemmas of the Self" noemt.ⁱⁱⁱ

In zowel de literatuur, als in de praktijk van de internationalisering, zien we een grote voorkeur voor de interculturele vorming van de studenten die aan een

uitwisselingsprogramma in het buitenland deelnemen. De vraag is of dat het inderdaad zo is dat deze studenten significant (kunnen) evolueren op dat vlak. Er zijn goede testen ontwikkeld om de graad van interculturaliteit te meten, met onder meer de Intercultural Development Inventory (IDI) als een van de belangrijkste, gevalideerde instrumenten. IDI werd al tienduizenden keren is afgenomen, en is dus een schatkist van informatie. In de zomer van 2012 verscheen een licht verontrustend boek over de impact die een buitenlands studieverblijf heeft op studenten: "*Student Learning Abroad: What Our Students Are Learning, What They're Not, and What We Can Do About It.*"^{iv}

Waarom is dit een verontrustend boek? Dit boek onderzoekt de vraag of er inderdaad een bepaalde leerwinst is door deel te nemen aan een internationale uitwisseling. Men heeft op wetenschappelijke manier onderzocht of er iets van aan is dat de studenten zoveel leren. Met een heel ruwe veralgemening kunnen we stellen dat er degelijk leerwinst is, maar dat bijvoorbeeld de interculturaliteit van de studenten maar minimaal wordt ontwikkeld. In het boek wil men een antwoord geven op de vragen wat je dient te weten, en wat je nodig hebt om te kunnen plannen voor een gewenst leer- en ontwikkelingstraject van de studenten, zodat ze efficiënter kunnen worden begeleid om een maximale leerwinst te realiseren. De voorkeur om dus alles in te zetten op de verwerving van echte interculturele competenties dient dus te worden herbekeken. Wat echter wel degelijk aantoonbaar is, is dat de studenten een persoonlijk groeitraject doormaken, dat ze beter talen hanteren, en dat ze meer interesse hebben in wat er in de wereld omgaat.

Kosmopolitische studenten vormen

Wat we proberen te doen is studenten vormen die inzetbaar zijn op de arbeidsmarkt, die hebben geleerd hoe ze zich verder kunnen ontwikkelen in het leven (levenslang leren) en die hun gemeenschap en werkplek op een actieve en positieve manier helpen te groeien en welvarend te zijn. In de bredere maatschappij, dus ook in het onderwijs zien we de nood toenemen aan mensen die kunnen functioneren in een complexe wereld die tegelijkertijd mondiaal, internationaal en lokaal is, waar veel diversiteit heerst en waar mensen soms worstelen met hun identiteit. Een mooi pleidooi voor hoe deze veelvuldige identiteit de aanleiding kan zijn voor zelfontwikkeling lezen we in "The Ethics of Identity" van Kwame Anthony Appiah.^v Identiteit en zelfontwikkeling zijn dan ook de kern van het concept "kosmopolitisme". In de hele discussie rond mondialisering en identiteit werd het begrip kosmopolitisme vanonder het stof gehaald. Het blijkt geen gemakkelijk principe te zijn. Ulrich Beck maakt het onderscheid tussen kosmopolitische identiteit (en) als gevolg

van een inclusieve differentiatie in onze maatschappij, hij heeft het over kosmopolitische empathie en het verschil tussen mondialisering kosmopolitisering; het verschil tussen filosofisch en sociaal kosmopolitisme enz.^{vi}

Ook in het "Internationalisation at Home"-concept werd het concept kosmopolitisme opgenomen. In mei 2005 organiseerde NUFFIC in Rotterdam een conferentie over IaH,^{vii} waarbij een gedeelte van de lezingen en workshops gewijd werd aan de meer filosofische onderbouwing van de internationalisering, terwijl de andere lezingen voorbeelden waren van hoe IaH kan worden concreet vorm gegeven. Ook daar werd het begrip kosmopolitisme vaak opgenomen in de discussies. Een van de keynotesprekers, Ayise Caglar, had het in dit verband over "hyphenated identities and the limits of culture".

Het is dus duidelijk dat we voor de ontwikkeling van onze studenten inderdaad het concept kosmopolitisme moeten omarmen, in al zijn complexiteit. De elementen die we zien terugkeren zijn in dit kader aanwezig. Uiteraard is de voorstelling hier een vereenvoudiging van de complexe competentiematrix die op dit kader werd gebaseerd.

VELD PERSOONLIJKE GROEI

Dit is een traject dat opgedeeld wordt in twee grote ontwikkelingsgebieden, namelijk dat van de eigen, individuele ontwikkeling, en in de interpersoonlijke ontwikkeling. Tegen de achtergrond van de piramide van Maslow en ook de taxonomie van Bloom kunnen we bekijken hoe de belangrijkste evoluties in onze menselijke ontwikkeling zich afspelen.

Dit kader werd mede geïnspireerd door het werk van Stephen Covey^{viii}. De werken van Covey mogen dan wel populariserende bestsellers zijn, ze geven wel een interessant en toegankelijk model om van te vertrekken.

Die persoonlijke groei verloopt via twee grote thema's, die verder opgesplitst kunnen worden:

- Individuele Ontwikkeling
 - Zelfbewustzijn
 - Zelfbepaling

- Zelfmotivatie
- Interpersoonlijke Ontwikkeling
 - Sociale Strategie
 - Sociale Vaardigheden

PERSOONLIJKE ONTWIKKELING : INDIVIDUEEL

Ken jezelf: zelfbewustzijn en zelfkennis

In eerste instantie moet iemand een individuele ontwikkeling doormaken die zijn of haar onafhankelijkheid versterkt. Sinds onze puberteit en zelfs vroeger, wanneer we ons losmaken van de afhankelijkheid waarin we al baby zijn geboren, proberen we op eigen benen te staan en ons eigen leven te leiden. Je kunt je pas echt onafhankelijk van je ouders, school, enz. opstellen als je weet waar je zelf voor staat. Zelfkennis is het begin van de wijsheid, uitgedrukt als 'ken jezelf' de vertaling van het Griekse 'gnothi seauton'. Het is een klassieke aforisme dat al letterlijk van de oudheid dateert, maar dat nog steeds niets van zijn kracht en belang heeft verloren. Je moet jezelf goed kennen om te kunnen plannen waar je naartoe wil. Ook voor de maatschappij is het erg belangrijk dat we mensen hebben die zichzelf kennen en die zelfbepalend zijn, anders worden ze geleefd.

Omdat we met jongvolwassenen werken is het duidelijk niet altijd zo dat deze jongeren al een goed gezicht hebben op wie en wat ze zijn. In een uitzonderlijke situatie, zoals bij een internationale ervaring worden ze echter verplicht om een stuk aan dit soort introspectie doen, waarbij ze vaak niet enkel hun eigen persoon moeten identificeren tegenover anderen, ze worden vaak ook als ambassadeurs van hun land gezien, waarbij ze moeten uitleggen waar hun land en cultuur voor staat. Op die manier wordt de jongere tot een tweede vorm van introspectie aangezet. Deze confrontatie zorgt dikwijls voor een verscherping van het zelfbeeld van zichzelf als persoon, en als lid van de gemeenschap die ze vertegenwoordigen.

Waar wil ik naartoe? De uitdaging van de zelfbepaling

Dit gaat over inzichten rond strategisch denken over wie je bent en waar je met je leven naartoe wil. Je moet vooruitziendheid aan de dag kunnen leggen om de toekomst te kunnen plannen. Hiervoor is het handig als je ondernemend kunt zijn, innovatief en creatief. Deze begrippen behoren tot de turbowoordjes van deze tijd, maar het vertegenwoordigen ook erg belangrijke competenties.

Jongeren in het buitenland moeten door de hele context meer ondernemend zijn dan de thuisblijvers. Ze dienen niet enkel vanuit een intuïtief gevoel te handelen, ze moeten vooruitziend zijn; inzichten verwerven van wat kan en moet, om een gefundeerde strategie te creëren om hun gestelde doelstellingen te bereiken. Ze moeten zich herbronnen, kunnen incasseren en hun plan leren trekken. Hoe dikwijls hebben de internationale coördinatoren niet gehoord van de ouders van de teruggekeerde studenten dat die vooral hun plan hebben leren trekken?!

Het belangrijkste kom het eerst

In dit proces spelen vooruitziendheid, planning, het verwerven van inzichten en reflecteren over de behaalde resultaten, successen en mislukkingen, een belangrijke rol. Het is als het ware een Persoonlijke PDCA-cyclus; plannen, doen, checken en actie ondernemen om de resultaten te verbeteren. In dit proces leert de student de belangrijke dingen te onderscheiden van de details. Daarnaast leert men hoe men zo optimaal mogelijk zijn middelen kan inzetten.

PERSOONLIJKE ONTWIKKELING: IN RELATIE MET DE ANDER(EN) STREVEN NAAR INDERDEPENDENTIE

In onze ontwikkeling als individuele persoon speelt de ontmoeting met de ander een erg belangrijke rol. Voor onze eigen, persoonlijke ontwikkeling uiteraard, en tegelijkertijd leren we hoe we met elkaar omgaan. Het verwerven van interpersoonlijke vaardigheden is daarom ook een belangrijke element van de individuele ontwikkeling.

Elke intermenselijke relatie is een ontmoeting met de ander, maar ook met jezelf. Vanuit de bekomen autonomie en onafhankelijkheid in het leven ontmoet de student de ander zijn autonomie en onafhankelijkheid. In een sociale context sluiten we akkoorden en compromissen, waarbij we een stuk van onze autonomie inruilen voor interdependentie. We gaan een sociale relatie aan met de ander om een meerwaarde te creëren, in twee hoofden steekt er immers meer dan in één. Het bundelen van de gezamenlijke competenties maakt het collectief sterker. Het is het begin van het sociale contract tussen individu en de maatschappij.

Ga steeds voor win-win

De studenten leren dat je het meeste gebaat bent met een positieve houding tegenover de ander en dat een opstelling die samenwerking nastreeft veel sneller zal leiden tot succes dan een conflictmodel. Vandaar dat de studenten moeten inzien dat ze naar een win-win-situatie moeten streven.

Begrijp voor je wordt begrepen

Indien je je openstelt voor de noden en vragen van de ander creëer je een voorsprong als je probeert uit te gaan vanuit het standpunt van de ander. Dit is een oeroude strategie, en eentje die verstandig is. Indien we uitgaan van de noden, het wereldbeeld, de vragen en verzuchtingen van de ander, komen we veel sneller tot een echte interpersoonlijke relatie. Het is niet voor niets het handelsmerk van de goede communicator of ook wel van de gehaaide verkoper. Die zullen er alles aan doen om uit te vissen wat iemands noden en wensen zijn, en dat wordt dan de basis voor het verdere proces.

Synergie

De volgende stap is dat je echt "inderdependent" kunt worden en handelen. Je wordt wederzijds gedeeltelijk afhankelijk van elkaar.

Je geeft een stukje van je totale onafhankelijkheid op doordat je de ander respecteert en doordat je je zelfs inleeft in diens verwachtingspatronen. De winst is echter aanzienlijk omdat je elkaars krachten verbindt. Hieruit ontstaat synergie; de interactie met elkaar creëert een proces waarbij de som van de delen een beter resultaat boeken dan de delen afzonderlijk hadden kunnen bereiken.

VELD TAALBEHEERSING

Van de vier velden is dit misschien wel de moeilijkste, gezien de complexe situatie waarin een student zich bevindt tijdens een uitwisselingsprogramma, afhankelijk van het land waar hij of zij zich bevindt. Iedereen is het eens dat taal een erg belangrijke factor is in de buitenlandbeleving. Maar over welke taal spreken we dan? Het is naïef te denken dat een erasmusstudent tijdens een verblijf van drie maanden een nieuwe vreemde taal kan

leren beheersen, op academisch niveau dan nog wel. De realiteit is echter dat veel studenten terecht komen in een omgeving waarin het Engels, lingua franca anno 2014, als steuntaal wordt gebruikt. In een aantal gevallen zal ook Frans of Duits aanwezig zijn, maar dat blijft beperkt.

Veel buitenlandse instellingen organiseren speciale cursussen voor erasmusstudenten in het Engels. Concreet zien we dat enkel de landen met zogenaamde 'grote talen' cursussen of modules aanbieden in de landstaal. Maar in de meeste landen zie je dat het Engels de steuntaal wordt. Wil dat zeggen dat de studenten dan de lokale landstaal niet gebruiken? Neen, er wordt dikwijls gezorgd dat de studenten met de lokale mensen, in de winkels of op straat een mondje kunnen meespreken. Maar dan spreken we niet van taalgebruik op academisch niveau. De verblijven zijn vaak te kort om de lokale landstalen te leren beheersen. In de internationale studentengemeenschap is het Engels de voornaamste voertaal.

Taal speelt echter een belangrijke rol bij de studenten in hun totaalbeleving. Ze leren meestal daadwerkelijk wat van de lokale talen, en ze leren vaak de steuntaal veel beter beheersen. Ze leren vaak de non-verbale taalelementen en kunnen ze interpreteren en zelfs gebruiken in hun communicatie. Dat gaat van het leren gebruiken van lokale kernwoorden zoals 'yebo' in Zuid-Afrika of 'Kharacho' in Rusland, of ze passen zelfs de typische Indische 'headwobble' toe – zonder dat ze het beseffen overigens. Ook belangrijk om vast te stellen is dat ze in hun dagdagelijks taalgebruik verschillende taalstrategieën hanteren.

Ook leren ze omgaan met moeilijkheden, zoals taalvermoeidheid, taalheimwee. Ze leren meestal beter lichaamstaal interpreteren zodat hun taalervaring meer omvattend is dan wanneer ze thuisblijven. Ook dat is een interessante leerwinst. Deze laatste voorbeelden zijn trouwens taalelementen die in reguliere taalcursussen niet of nauwelijks aan bod komen, maar die wel erg belangrijk zijn in de dagelijkse communicatie.

Als we plannen voor deze competenties worden we al snel geconfronteerd met veel beperkingen; waar kan de student zich voorbereiden, hoe wordt de gerealiseerde leerwinst in kaart gebracht en hoe kan die worden geëvalueerd? Gaat het om een courante taal zoals het Engels kun je dat via cursussen en examens doen, maar dat vertelt dan nog maar de helft van het verhaal. Een student die ergens in Afrika zich vooral in het Engels of Frans moet behelpen zal dat vaak doen in het lokale idioom, dat niet noodzakelijk gelijkstaat aan wat in het taalondericht thuis wordt geleerd of gewenst.

VELD CULTUUR

De meeste studenten verblijven maar gedurende een relatief korte periode in een ander land, en als ze erasmusstudenten zijn, bevinden zich vaak in een internationale studentengemeenschap, meer dan in een lokale context. In elk geval ontwikkelen ze een bepaalde gevoeligheid, een nieuwsgierigheid om de ander te ontmoeten. De term interculturaliteit –er wordt tegenwoordig ook over transculturaliteit en cross-culturality gesproken, dient ook te worden gebruikt in alle verschillende aspecten die de term “cultuur” in zich draagt. Elke organisatie heeft zijn eigen (bedrijfs)cultuur. Dus studenten doen er goed aan om de term cultuur zo breed mogelijk op te vatten. Als iemand in een ander bedrijf of een andere instelling begint te werken, wordt hij geconfronteerd met een nieuwe cultuur. Ook als de taal hetzelfde is, ook in de eigen streek. De aanpassing aan de nieuwe omgeving, aan de nieuwe werkcontext is ook een interculturalisatieproces.

Interculturaliteit verwerven is evolueren. IDI beschrijft dit als een continuüm. Je evolueert van een monoculturele ‘mindset’ naar een interculturele. In dat continuüm wordt er onderscheid gemaakt tussen de verschillende stadia van je evolutie. IDI voorziet de volgende stappen: Denial, Polarisation, Minimization, Acceptance en Adaptation.

Om wat parallel te blijven met het veld ‘persoonlijke ontwikkeling’ kan dit ook vertaald worden in een persoonlijke en interpersoonlijke ontwikkeling. Dit zijn uiteraard ingewikkelde processen en de volgende beschrijving is uiteraard een vereenvoudiging, er bestaan uitvoerige en complexe modellen van interculturaliteit, maar voor de curriculumdesigner brengen we naar de essentie terug.

PERSOONLIJKE ONTWIKKELING

Aanpassen aan de nieuwe cultuur

In eerste instantie is er de confrontatie, de schok van de bevreemding en de vervreemding. Daar leer je mee omgaan en je leert de nieuwe cultuur langzamerhand begrijpen.

Inpassen in de nieuwe cultuur

Als je weet hoe de nieuwe cultuur er uit ziet kun je je inpassen in dat kader. Dat gebeurt vaak nog zonder dat je je ‘eigenheid’ verliest.

INTERPERSOONLIJKE ONTWIKKELING

Interpreteren en vertolken van de nieuwe cultuur: je bent nu volledig vertrouwd met de nieuwe cultuur, je hebt al interactie en je bent in staat deze cultuur aan buitenstaanders uit te leggen; je kunt optreden om de nieuwe cultuur te vertegenwoordigen.

PERSOONLIJK EN INTERPERSOONLIJK

Interactief handelen met de leden van de nieuwe cultuur: je bent nu volledig geïntegreerd en je hebt je alle aspecten van de nieuwe cultuur eigen gemaakt. Je incorporeert de nieuwe cultuur in je kennis- en waardensysteem en handelt als een volwaardig lid van deze cultuur. Er zijn mensen die in twee culturen leven en die zich de nieuwe cultuur volledig hebben eigen gemaakt; ze kunnen die ofwel volledig gescheiden houden maar wat meer voorkomt is dat ze in de elementen van de twee culturen blijven gebruiken in hun leven.

VELD GLOBAL ENGAGEMENT

Dit veld gaat eigenlijk over de impact die de internationale en/of interculturele ervaring en beleving hebben op je denken en handelen. De termen die hiervoor worden gebruikt zijn "global engagement", Global of civic competency. Het gaat over actief burgerschap en hoe je daarmee omgaat. Een internationale ervaring lijkt mensen te inspireren om zich meer en actiever in te zetten en sociaal engagement op te nemen. Deze stelling was het uitgangspunt voor de SAGE-studie^{ix} (Study Abroad for Global Engagement), die de langetermijn impact in kaart probeert te brengen.

Het lijkt er op dat men aan deze competentie in de toekomst meer belang zal toekennen. Ook het Erasmusprogramma mikt er op dat door de studenten uit verschillende landen bij elkaar te brengen dat er een soort Europees bewustzijn kan ontstaan dat kan leiden tot Europees burgerschap. Anderzijds is het duidelijk nodig dat onze jonge mensen leren omgaan met de noden en mogelijkheden van de gemondialiseerde wereld. Global Citizenship is een vorm van kosmopolitisme. Het moge zijn dat de termen burger en burgerschap wat oubollig aandoen en misschien wel besmet zijn vanuit het verleden. De moderne invulling is dat mensen op een bewuste manier omgaan met wereld en maatschappij, dat ze beseffen dat ze veel te danken hebben aan de maatschappij, dat ze daarom een bewuste consument moeten worden en dat ze bijdragen aan de positieve ontwikkeling van de wereld en maatschappij. Met andere woorden dat ze zich inzetten en

op een positieve manier bijdragen als verantwoorde en goed geïnformeerde burgers. De term die hier tegenwoordig veel opduikt is Active Citizenship/Actief Burgerschap. Er zijn tegenwoordig vele bewegingen die zich hierop richten en er worden hiervoor ook nieuwe denk- en werkkaders ontwikkeld, om er maar één te noemen: Sociaal constructionisme^x.

Internationale vakkennis – International Disciplinary Learning

De internationalisering van onze instellingen voor hoger onderwijs en onze curricula moet gebeuren om een antwoord te kunnen geven aan de huidige en toekomstige noden en vereisten van de maatschappij, een maatschappij die zich bevindt in een gemonialiseerde wereld. We moeten goed beseffen dat er belangrijke veranderingen zijn geweest en dat een aantal evoluties erg snel plaatsvinden, met een zware impact.

Daarom probeert het Hoger Onderwijs zich ook constant te moderniseren, en is de internationalisering een erg belangrijke, maar nog al te vaak onderschatte, factor. De toegenomen diversiteit van de bevolking, de hertekende wereld, de nieuwe technologieën vragen allemaal voor een aanpak waarmee we de studenten optimaal voorbereiden om in deze wereld een actieve burger te kunnen worden. We mogen niet blind zijn voor de verandering en ons vastpinnen op de oude recepten.

Erasmus werd in het leven geroepen om studenten de kans te geven in het buitenland andere studenten te leren kennen, studenten met een andere achtergrond, die studeren in andere contexten. De harde realiteit is dat veel instellingen en opleidingen eigenlijk niet veel verder denken of dachten dan dat de buitenlandse ervaring enkel elders gebeurde en dat dat voor de rest niet veel te maken heeft met het programma hier. Punten werden (moeizaam) aanvaard en er diende een ECTS-systeem te worden uitgevonden om een aanvaardbare transparantie te creëren om zo een conversie tussen systemen te kunnen tot stand brengen. Heel lang is de problematiek van de academische erkenning van de in het buitenland verworven punten blijven meespelen, als die al voorbij is. Dit heeft te maken met gebrek aan kwaliteitszorg, met een gebrek aan een goede kennis van de buitenlandse partner en de context waarbinnen die werkt, en het heeft te maken met gebrek aan kennis van wat de student nu echt kan leren in het buitenland op het gebied van het eigen studiedomein. Niet voor niets hebben we het Bolognaproces gekregen, niet voor niets wil men naar bi-diplomerings of 'joint degrees', en niet voor niets zijn er nog altijd problemen met de erkenning van diploma's die in het buitenland werden behaald. Aan de andere kant zijn er massa's voorbeelden te vinden van landen zoals Australië, de UK, de VS, waar zogezegd heel veel universiteiten

internationale programma's bieden aan buitenlanders. Het punt is dat deze programma's voor 'full fee paying'-studenten gewoonlijk niet meer zijn dan de eigen Australische, Engelse of Amerikaanse programma's. Ook dichterbij huis zien we dat een cursus gewoon in het Engels wordt gegeven. Een Vlaamse cursus wordt dan in het Engels vertaald. Dat is geen internationale cursus. Het kan anders en beter.

Heel veel opleidingen weten niet goed hoe de collega's in het buitenland een bepaalde materie behandelen, iets wat mede bepaald wordt door de lokale context en de lokale cultuur. De student die naar Zweden of Zambia gaat wordt daar geconfronteerd met een realiteit die niet de zijne is. De context is anders. Het loont zich om deze context te leren kennen, begrip en inzichten te verwerven en zien hoe het vakspecifieke van de opleiding er anders wordt benaderd dan thuis. Dat creëert een heel grote meerwaarde.

Op die manier leert de student de eigen context (maatschappij en leven) maar ook zijn vakgebied met een kritisch oog bekijken. Dat is belangrijk voor de creativiteit en het vinden van nieuwe en andere oplossingen voor problemen thuis. Door kennis te krijgen van de aanpak en oplossingen die in het buitenland worden gebruikt verdiept en verbreed de student zijn kennis, nogmaals dit creëert een bijzondere meerwaarde.

Wetenschap heet universeel te zijn, het kookpunt van water is 100° en het bevriest bij 0° (abstractie gemaakt van de omstandigheden die er een invloed op uitoefenen, zoals hoogte of druk) om een eenvoudig voorbeeld te nemen, en dat overal op de wereld. Toch zie je dat mensen soms anders omgaan met gegevens.

Het is dus een interessante piste om dit gegeven mee te nemen in het ICOM-kader. De student leert nieuwe en andere dingen van en over zijn vakgebied. Dat laat toe om zijn eigen opleiding in perspectief te zien, het laat hem toe om nieuwe en andere oplossingen voor bepaalde problemen te hanteren en het laat hem toe om creatief te zijn, innoverend en om zo zijn vakdomein verder te helpen ontwikkelen.

De thuisblijvende docenten en begeleiders dienen zich hier zeer goed bewust van te zijn. Ook zij moeten in staat zijn hun vakgebied te bekijken vanuit het perspectief dat er elders andere manieren zijn om te werken in het zelfde vakgebied. Dat moet inspirerend werken.

Hierin zien we twee niveaus: het metaniveau: hoe een vakdomein wordt georganiseerd en uitgevoerd in het buitenland, met kennis van de verschillende organisaties, tijdschriften, en de lopende debatten en discussies. Anderzijds heb je het niveau van de werkvloer en de praktijk.

Het is een rijk gegeven dat een prominente plaats dient te krijgen in de organisatie van onze internationalisering. Ons aanbod naar de buitenlandse partners moet daar ook op focussen: thematisch aanbieden van onze eigen specialisaties, waardoor de buitenlandse partners een echte meerwaarde kunnen ervaren in de samenwerking. Als we enkel een generische aanbod doen dan heeft het weinig zin.

Het moet gezegd dat dit gegeven tot nu toe erg weinig aan bod is gekomen in de internationaliseringsprocessen van het hoger onderwijs. Maar het komt meer en meer in het plaatje en dat is een goede evolutie, en een uitdaging. Er dient nog heel veel ontwikkeld te worden in dat verband, maar de uitdaging is een eentje die kan tellen.

Cluster Innovatie en Zelfmotivering

Onderaan in het ICOM-kader staan twee competentieclusters die we met een metafoor hebben benoemd:

- 'slijp het mes'
- 'the sky is the limit'

Dit zijn generieke competenties die elke student oefent, maar die erg belangrijk zijn voor zijn latere professionele evolutie en privéleven. In de Europese teksten wordt er vaak verwezen naar "employability", de inzetbaarheid van de afgestudeerde. Die moet eigenlijk drie dingen kunnen doen: hij moet in de werkomgeving op het beginnersniveau van zijn diploma de job kunnen uitoefenen. Daarnaast wordt er van hem verwacht dat hij zich professioneel kan bijscholen en zijn competenties kan uitbreiden. Dat wil zeggen dat hij niet op een beginnersniveau mag blijven werken, hij onderhoudt zijn competenties en breidt die uit. En ten slotte moet hij in staat zijn om zijn werkplek en zijn leefomgeving te verbeteren en er een positieve impact op hebben. Ook hier komt actief burgerschap bij kijken. Het gaat hem dus om de competenties zoals ondernemend zijn, innovatief en creatief aan de slag gaan. Internationalisering en internationale vakkennis is hiertoe een hefboom.

Het is zo dat deze competentiecluster ook te maken hebben met het profiel van de individuele student. Sommige mensen hebben dat meer dan andere. Het is wel zo dat we onze curricula zodanig kunnen inrichten dat dit kan worden bevorderd. Ook in het verborgen curriculum of het interstitial curriculum van een opleiding kunnen elementen voorzien worden waardoor de student getraind wordt om bijvoorbeeld zelfredzaam te zijn, ondernemend, reflectief, enz. Daar kan voor gepland worden. Een student die naar het buitenland gaat moet per definitie leren 'zijn plan trekken'; die moet sterk werken – en begeleid worden- in zelfbepaling en zelfmotivatie. Daarnaast moet hij leren op een reflectieve manier in het leven te staan en de veranderende context en zichzelf bevragen en zelfs in vraag stellen om tot positieve conclusies te komen.

Blijf herbronnen

Je moet je mes steeds weer slijpen zodat het scherp blijft. Misschien is het een metafoor voor het concept Levenslang Leren waarbij je je discipline en beroepsgebied steeds opnieuw afoetst aan andere modellen en de vooronderstellingen blijft bevragen. Maar het duidt tegelijkertijd op een mentale instelling, met sterke aandacht voor zelfbepaling en zelfmotivatie. Blijf voortdurend lezen, ervaringen opdoen, die interpreteren en integreren in je kennis- en waardensystemen. Het is van belang dat studenten leren dat ze dit constant moeten blijven doen, bijna onbewust als een natuurlijke reflex. Stilstaan is achteruit gaan. De student moet openstaan voor vernieuwing en innovatie en hij moet zich ondernemend opstellen. Te beginnen bij zich zelf.

Durf te excelleren

Reik naar de hemel, 'the sky is the limit'. We wensen dit niet in een neo-liberaal discours te plaatsen. Maar het is wel belangrijk dat we onze mensen leren dat ze hun best moeten doen. We moeten aan de studenten vertellen dat ze de lat moeten durven hoog leggen. In een maatschappij en een gemeenschap die nood heeft aan mensen die ondernemend en creatief kunnen en durven zijn is het belangrijk dat we de boodschap aan onze jonge mensen meegeven dat ze het beste van zichzelf moeten kunnen geven, omdat ze zo beter groeien, en betere mensen worden. Willen we dat onze mensen zich kunnen opstellen als actieve burgers, dan moeten ze actief kunnen zijn, en dat betekent vaak dat ze boven zichzelf moeten durven uitstijgen.

-
- ⁱ Michael Vande Berg (Editor), R. Michael Paige (Editor), Kris Hemming Lou (Editor) "Student Learning Abroad: What Our Students Are Learning, What They're Not, And What We Can Do About It" (Stylus Publishing, June 2012)
- ⁱⁱ Chomsky, Noam (1956). "Three models for the description of language". *IRE Transactions on Information Theory* 2 (3): 113–124. DOI:10.1109/TIT.1956.1056813
- ⁱⁱⁱ Giddens, Anthony, "Modernity and Self-Identity. Self and Society in the Late Modern Age" (Cambridge: Polity Press, 1991).
- ^{iv} Michael Vande Berg (Editor), R. Michael Paige (Editor), Kris Hemming Lou (Editor) "Student Learning Abroad: What Our Students Are Learning, What They're Not, And What We Can Do About It" (Stylus Publishing, June 2012)
- ^v Appiah Kwame Anthony, "The Ethics of Identity" (Princeton: Princeton University Press, 2005).
- ^{vi} Beck, Ulrich, "Cosmopolitan Vision" Cambridge: Polity Press, 2006)
- ^{vii} Teekens, Hanneke ed., "Internationalisation at Home: a Global perspective" (Den Haag, Nuffic, 2006)
- ^{viii} Covey, Stephen R. (1989). *The 7 Habits of Highly Effective People: Powerful Lessons in Personal Change*. London, Simon and Schuster.
- ^{ix} Paige, R. M., Fry, G. W., Stallman, E. M., Josić, J., & Jon, J. (n.d.). *Study Abroad For Global Engagement : The Long-Term Impact Of Mobility Experiences*.
- ^x Zie <http://www.taosinstitute.net/theoretical-background> (d.d. 09/01/2014)